

KICHIK BIZNESDA LOYIHALARNI BOSHQARISH TIZIMINING TUZILISHI VA TAMOYILLARI

To'ra qo'rg'on Agrotexnologiyalari texnikumi

Maxsus fan o'qituvchisi **Dolimov Dilmurod**

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarida loyihalarni boshqarish tizimining asosiy tuzilishi va tamoyillari yoritilgan. Loyihalarni samarali boshqarish kichik biznesda cheklangan resurslardan oqilona foydalanish, risklarni minimallashtirish va raqobatbardosh mahsulot yoki xizmat yaratish imkonini beradi. Maqolada loyiha boshqaruvining asosiy bosqichlari — maqsadni belgilash, rejalashtirish, nazorat, risklarni boshqarish va tahlil qilish kabi jihatlar ko'rib chiqilgan. Shuningdek, kichik biznes uchun muhim bo'lgan tamoyillar — moslashuvchanlik, soddalik, jamoaviylik va foydalanuvchiga yo'naltirilganlik alohida ta'kidlangan. Maqola kichik korxonalar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, ularning rivojlanish strategiyasida loyiha boshqaruvi tizimidan samarali foydalanishga ko'maklashadi.

Kalit so'zlar: Loyihalarni boshqarish tizimi, maqsadni aniqlash, resurslarni rejalashtirish, monitoring va nazorat, risklarni boshqarish, hisobot va tahlil, moslashuvchanlik, jamoaviylik.

Kirish

Bugungi kunda kichik bizneslar iqtisodiyotning muhim bo'g'ini hisoblanadi. Raqobatbardosh muhitda muvaffaqiyatga erishish uchun har bir kichik korxona o'z faoliyatini rejalashtirish, nazorat qilish va samarali boshqarish imkonini beruvchi tizimlarga ehtiyoj sezadi. Aynan shu nuqtada **loyihalarni boshqarish tizimi (LBT)** muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada kichik biznesda loyihalarni boshqarish tizimining asosiy tuzilmasi va tamoyillari yoritib beriladi. Loyihalarni boshqarish tizimi — bu loyihani muvaffaqiyatli rejalashtirish, bajarish, nazorat qilish va yakunlash uchun qo'llaniladigan usullar, vositalar va tamoyillar yig'indisidir.

Kichik biznes uchun bu tizim oddiy, moslashuvchan va arzon bo'lishi lozim, shu bilan birga maksimal samaradorlikni ta'minlashi kerak.

Kichik biznesda loyiha boshqaruvi odatda quyidagi asosiy bloklardan tashkil topadi:

a) Maqsadni aniqlash-Har bir loyiha aniq va o'lchab bo'ladigan maqsad bilan boshlanishi kerak. Bu — loyiha muvaffaqiyatini baholash mezonini bo'lib xizmat qiladi.

b) Resurslarni rejalashtirish-Kichik biznes resurslari cheklangan bo'lishi mumkin, shu sababli vaqt, mablag' va inson resurslarini optimal rejalashtirish zarur.

c) Vazifalar va muddatlar-Loyiha bosqichlari va ularning bajarilish muddati belgilanadi. Har bir bosqich uchun mas'ul shaxslar tayinlanadi.

d) Monitoring va nazorat-Ish jarayoni doimiy nazoratda bo'lishi kerak. Kerak bo'lsa, rejaga tuzatishlar kiritiladi.

e) Risklarni boshqarish-Loyiha davomida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlar oldindan baholanadi va ularni bartaraf etish strategiyalari ishlab chiqiladi.

f) Hisobot va tahlil-Loyiha yakunida bajarilgan ishlar, erishilgan natijalar va kamchiliklar tahlil qilinadi.

Kichik korxonalar o'z miqyosi va resurslariga ko'ra quyidagi tamoyillarga amal qilishlari lozim:

a) Moslashuvchanlik-Bozor sharoitlari tez o'zgaradi, kichik biznes esa tezda moslashishga qodir bo'lishi kerak. Loyihalarni boshqarish tizimi bu jihatdan moslashuvchan bo'lishi lozim.

b) Minimal byurokratiya-Kichik biznesda ortiqcha hujjatbozlik va murakkab jarayonlar samaradorlikka zarar yetkazadi. Loyiha boshqaruvi soddaligi bilan ajralib turishi kerak.

c) Jamoaviylik-Kichik guruhlar samarali hamkorlik qilishi uchun ochiq muloqot, fikr almashinuvi va o'zaro yordamga asoslangan yondashuv zarur.

d) Foydalanuvchi qiymatiga yo'naltirilganlik-Loyiha natijasi xaridor yoki mijoz uchun foydali va ahamiyatli bo'lishi lozim.

e) Doimiy rivojlanish-Har bir loyiha yakunida o'rganilgan saboqlar asosida keyingi loyihalarni yaxshilash tamoyili amal qiladi.

Kichik biznes sub'ektlari bozor iqtisodiyotini shakllantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib hisoblanadi. Tadbirkorlikning bu shakliga respublikamizda keng yo'l ochib berilmoqda. Shu sababli ularning soni yildan yilga oshib bormoqda. Shuni aytish joizki, ularning hammasi ham muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatayotgani yo'q, bunga asosiy sabab boshqarishning yaxshi yo'lga qo'yilmaganligi deb asosli holda aytish mumkin. Kichik biznesda menejment tamoyillari va usullarini qo'llash alohida yondashuvlarni talab qiladi. Shu sababli kichik biznesni boshqarish fanini o'rganish katta ahamiyatga ega bo'lib, menejerlarni tayyorlashda ixtisoslikka yo'naltiruvchi fanlardan biri bo'lib hisoblanadi. Kichik biznesni boshqarish bilan faqat bozor iqtisodiyotiga xos bo'lgan fanlardan hisoblanadi. Ushbu fanning maqsadiga menejment usul va yondashuvlarini kichik biznesga moslashgtirish kiradi. Uni o'rganishdan maqsad - talabalarda kichik biznesni boshqarish yuzasidan nazariy va amaliy bilimlarni chuqurlashtirishdan iboratdir

Respublikamizda bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayoni iqtisodiyotda kichik biznesni shakllanishi va uni mamlakat yalpi mahsulotdagi ulushini o'sishini zarur qilib qo'yadi. Bizga ma'lumki, barcha yangi mustaqil davlatlarda islohatlardan oldingi davrda mulkchilikning davlat shakli ustunlik qilgan. Xo'jalikning davlat sektorida

mehnatkashlar umumiy sonining 4/5 qismi, kooperativlarda 14-15 % 8 xususiy sektorda 3 % ga yaqini band bo'lgan. Saksoninchi yillarning ikkinchi yarmida xo'jalikning kooperativ sektorini yaratish ijarani rivojlantirishga harakat qilingan. Bu harakatlar bozor infratuzilmasini rivojlanmaganligi, davlat mulkchiligining hukmronligi, xo'jalik yuritishning yangicha shakllarini davlat sektoriga qaramligi, xo'jalik qonunlarining noaniqligi va boshqa bir qator sabablar tufayli natijasiz bo'lgan. Korxonalarni davlat tasarufidan chiqarish va xususiylashtirish iqtisodiy islohatlarning yetakchi bug'inidir. Xususiylashtirish natijasida demokratik jamiyatning ijtimoiy zaminini tashkil qiluvchi xususiy mulkchilik qatlami shakllanishi, bozor iqtisodiyoti va ishlab chiqarishni samarali rivojlanishi uchun sharoitlar yaratilishi kerak. Xususiylashtirish jarayoni o'zicha juda og'ir o'tadi. Bu tabiiydir. Axir xususiy mulkchilikni yaratish kabi bunday katta qo'lam ish turli xil sohalar va korxonalarining iqtisodiy tayyorligini, iqtisodiy manfaatlarni, yakka hukmronlikni yengib o'tishni, sherikchilik asosida tadbirkorlik tuzilmalarini tashkil etilishini, aynan shunday tashkiliy va moliyaviy munosabatlarni shakllanishini, yangi moliyaviy, ishlab chiqarish, xususiy o'zaro aloqalarni tashkil bo'lishini va manfaatlarni chatishib ketishini hisobga olishi kerak. Bozor tuzilmalarini yaratilishida umumdavlat milliy manfaatlarni hisobga olgan holda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va muvofiqlashtirish talab qilinadi. Xususiylashtirilgan mulkka haqiqiy taklif va talabni hisobga olgan holda moliyaviy tomoni haqida ham uylash va hisoblab chiqish zarur. Nihoyat, amalga oshirilayotgan tadbirlarni quyilgan maqsadlarga mosligini ta'minlash kerak: faol va samarali xo'jalik faoliyatidan manfaatdor mulkchilar va xususiy tadbirkorlikning tashkilotchilari tabakasini tashkil qilish, bunday faoliyatning kerakli qiziqtiruvchi omillari, raqobat muhiti va infratuzilmani yaratish. O'zbekistonda xususiy tadbirkorlikni rivojlanishi va shakllanishining tarixini uch bosqichga bo'lish mumkin: inqilobgacha, sho'ro davri va hozirgi davr. Tarixiy shunday narsa vujudga kelganki, inqilobga qadar, O'zbekiston juda katta xom-ashyo resurslari zaxiralariga ega bo'lgan holda, o'z sanoatiga ega bo'lmagan. Podsho Rossiyasining sanoatchilari Turkiston o'lkasida sanoat korxonalarini ko'rishga o'z sarmoyalarini kiritmaganlar.

Ular uchun arzon xomashyolarni olib ketish va tayyor mahsulotlarni orqaga olib kelish foydaliroq bo'lgan. Aholining kundalik tovarlarga va har turli asbob-uskunalariga ehtiyoji, asosan, ularni hunarmandlar va mayda korxonalar tomonidan ishlab chiqarish orqali qondirilgan. Kichik biznes korxonalari yirik firmalardan ko'proq farq qiladilar va bozor iqtisodiyoti sharoitlarida o'z xususiyatlarini amalga oshirish uchun katta imkoniyatlarga egalar. Boshqaruv va qarorlar qabul qilishdagi mustaqillik, texnologik ajralganlik, epchillik o'zlarining faoliyatlarini yirik korxonalar qila olmagan ishni eng katta foyda olish bilan bajaradigan qilib tashkil qilishga yordam beradi.

Kichik korxonalar mahalliy sharoitlar, urf-odatlar, an'analarga tez moslashish qobiliyatini namoyon qiladilar. Bu sifatlar kichik biznesga mahalliy aholi uchun an'anaviy tovarlar ishlab chiqarish va xizmatlar ko'rsatish sohasidagi faoliyatni rivojlantirishga imkon beradi. Shuning uchun kichik korxonalar kosibchilik, hunarmandchilik buyumlari, badiiy dekorativ ashyolar, uy va qishloq xo'jaligi asboblari, qurilish detallari, bolalar o'yinchoqlari, milliy harakterdagi oziq-ovqat tovarlari ishlab chiqarish sohasida keng tarqalgan. Yirik ishlab chiqarishga nisbatan kichik korxonalar o'zlarini saqlab turish, xizmat ko'rsatish va boshqarishga kam harajat talab qiladilar. Bundan tashqari, ular uchun harajatlarni tez o'zini qoplashi, mablag'larning jadal aylanishi harakterlidir. Bularning barchasi tejamkorlik bilan xo'jalik yuritishga, foydalilikka erishishga, texnik rivojlanish uchun mablag'lar jamlashga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Kerzner, H. (2017). *Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling*. 12th edition. New Jersey: Wiley.
2. PMI (Project Management Institute). (2021). *A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK® Guide)* – Seventh Edition. Pennsylvania: PMI.
3. Meredith, J. R., & Mantel, S. J. (2014). *Project Management: A Managerial Approach*. 9th edition. Wiley.

4. Turner, J. R. (2009). *The Handbook of Project-Based Management*. 3rd edition. McGraw-Hill.
5. Gulomov, S. S., Hakimov, M. M. (2020). “Kichik biznesni boshqarish asoslari”. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
6. Karimov, B. B. (2022). “Loyihalarni boshqarish tizimlari: nazariy va amaliy jihatlar”. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti.
7. Mamatqulov, A. N. (2021). “Kichik tadbirkorlikda loyihalarni boshqarishning zamonaviy yondashuvlari”. – O‘zbekiston iqtisodiyoti jurnali, №4, 45–51-betlar.